

Dergimizin bu sayısında, yapımına başlandığı günden bu yana pek çok tartışmaya yol açan ve odamızın da eleştirilerini basında sergilediği Karşıyaka İnsan Hakları Parkını tartışmaya açmayı gerekli gördük. Gerek yer seçimi, gerek Karşıyaka sahil bandı planlaması açısından pek çok sakıncaları içeren Karşıyaka İnsan Hakları Parkı konusunda Belediye Başkanı, projeji grup ve toplumun değişik kesimlerinin görüşlerini yansıtmayı amaçladık.

Bu sayıda tartışmayı başlatmak amacıyla; Karşıyaka Belediye Başkanı Cihan Türsen, projeji grup heykeltıraş Bihrat Mavitan ve mimar Şükrü Kocağöz'ün proje üzerine ve Şehir Plancıları Odası İzmir Şubesi'nin Karşıyaka sahil bandı imar planı üzerine görüşlerine yer veriyoruz. Gelecek sayımızda da sizlerin ve Karşıyaka halkının konu üzerindeki görüşlerine yer vereceğiz.

Karşıyaka Kıyı bandı İzmir'li ve Karşıyaka'lı için çok şeyler ifade eden önemli gezinti ve rekreasyon alanı olarak kentlinin yaz kış dolaştığı bir yer. Bu band üzerinde yapılanlar Sadece Karşıyakalı için değil bütün kentli için de ilgi odağı olabiliyor ve olumlu yada olumsuz tepkiler oluşabiliyor.

Bu düzenlemelerden biride : toplumun birçok kesiminde tepkilere neden olan İnsan Hakları Parkı yada Anıtı.

Karşıyaka Belediye Başkanı Sayın Cihan Türsen'le yaptığımız görüşmede,

* İnsan Hakları Parkı yapma düşüncesinin nasıl oluştuğunu,

* Karar alma sürecinde katılımcı yaklaşımların getirilip getirilmediğini,

* Yer seçimi ile ilgili kriterlerin neler olduğunu ve bu kriterlerin nasıl belirlendiğini,

* Kentliyi yakından ilgilendiren kamuya hitap eden bu tür yapı ve düzenlemelerin projelerinin elde edilmesinde neden yarışma yönteminin kullanılmadığını,

* Yapım gerçekleşikten sonra ne tür tepkiler gözlemlendiğini bu konuda bir değerlendirme yapmasını istedik. □

Anıt alanının önceki durumu.

Karşıyaka İnsan Hakları Parkı

Cihan TÜRSEN

Karşıyaka Belediye Başkanı

Konuya önce bir mimari istekle başlamadık. Konuyu ben buldum. Hatta neredeyse Archimed gibi sokağa fırlıyordum. Bizim göreve geldiğimizdeki farklılığımızı kentte simgeleyecek (geleneksel kelime ama) imzaya ihtiyacı vardı. Benim bağlı olduğum siyasi görüşün siyasi partinin o tarihlerde burada belediyeçilik yaptığını anlatması gerekiyordu. Gelenekseldir bu (doğrudur da) her yönetim bir yönüyle klasik şehircilik hizmetleri, klasik anlamda bir ayrıcalık dönemini nakşetmek zorunda. Bakıyoruz bazı belediyeler aynı şekilde kendi düşüncelerine göre belediyenin işlevini değiştiriyorlar, ihale yöntemlerini esas alıyorlar. Kendileri üretmeyi esas almıyorlar. Biz bu belediyede önce "kendimiz üreteceğiz" esas aldık. Daha sonra da Karşıyaka'da bu döneme özgü içinde sosyal içeriği de olan kentte uzun yıllar yer alacak bir eseri nasıl yaratırız diye düşünüyorduk ve konu insan haklarına geldi, insan hakları konusu yıllardır zaten hepimizin üzerinde durduğu bir kavram. Karşıyaka'yı bir konuda daha sim-

geleştirmek istedik. Bu yüzden insan hakları konusunda biz Karşıyaka'da yol aldık. Biz bunu şekil olarak ve kalıcı olarak nasıl gösteririz diye düşününce bunun bir anıt olabileceği geldi benim aklıma. Bir insan hakları anıtı hemen arkasından bir insan hakları parkı yapalım düşüncesi doğdu. Hatta bu sadece bir anıt olarak kalmayacaktı, diğer etkinlikleriyle de bir merkez olacaktı. Bu kararı verdikten sonra sıra yer seçimine gelmişti, Karşıyaka'da en az 7-8 yer tebit ettik. Örneğin bunlardan bir tanesi Turan benzin depolarının yukarısındaki Atatürk Orman sahasının bir bölümü, bir köşesi; bir tanesi Alaybey'deki Muammer Aksoy Parkı'nın ortasında boş duran bir bölümü; Bostanlı'daki kıyı dolgu alanlarında yapılabilecek bir bölüm, cami yapılınsın diye doldurdukları daha sonra iptal edilen 06'nın karşısındaki bir dolgu alanı. Ben bütün buraları gezdim ama hiçbirinde yola çıkışımızın nedeni olan gerekirse tüm dünyada ama özellikle kendi kentimizde insan haklarının öğretilmesini, akademik boyutunu öne çıkaran sosyal amaca yanıt veren, kitleleri içinde toplayan park esprisiyle bir bütünleşmeyi - içiçe olmayı sağlayacak

nitelikleri bulamadım. Alaybey'e yaptığımızda Atatürk Anıtı'nın hemen yanında 2 tane yan yana anıt oluyordu, birbirini boğuyordu, birbirine zarar veriyordu. Bostanlı tarafına gidildiğinde daha çok yeni bir yapılaşma alanı olduğu ve dolgu programı çok uzun süreceği düşünülürdü. Belki benim görev sürem içinde gerçekleşemeyecekti. Terkedilmiş, çevrede oturanların olur olmaz insanlar geliyor dediği, topların bulunduğu bir alan; halkın itibar etmediği adeta terk ettiği bir çıkmaz sokak. Burası olabilir dedim, çünkü buradaki amacımız sadece güzel bir sanat eseri, güzel bir anıtı koymak değil sosyal mesajı veren, çok yaşanır, önünden çok geçilir, çok bakılır olmasıydı. Biz de burayı seçtik, burası bize biraz dar geldi. Ama genişleme olanağı vardı, nikah sarayının sol tarafı ilerde dolgu olacaktı, şu anki anıtla bir araya getirilirse 13-14 dönümlük bir alana ulaşıyorduk.

13-14 dönümlük hem Bostanlı yönünden, hem Karşıyaka yönünden hem de körfezden gelenin gördüğü çok güzel bir uç yakalanmış oluyordu. Karşıyaka'da yapılabilir en iyi mekan olarak burayı seçtik. Yer seçimi yapıldıktan sonra ola-

ya güzel sanatlar, mimari gibi boyutlar girdi.

Bir komisyon oluşturduk; bu komisyonu oluştururken bizce en önemli birinci konu İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinin tercümesinde bir kelime hatası bile yapmak istemiyorduk, özünde hata yapmak istemiyorduk. Başka ne yapmak gerekiyordu; bir halkla ilişkiler uzmanı, bir mimar (o zamanki Mimarlar Odası Başkanını davet ettik Şükrü Kocagöz'ü) Böylece mimarlık bağlantısını o zamanki dönem başkanıyla kurduk. O zamanki Oda başkanıyla başka bağlantılar da kurduk, hatta bunlar yazışmalarda da vardır. Komisyonumuzda Prof. Kapanı, Prof. Mümtaz Soysal da yer alıyordu. Komisyon olarak 6-7 toplantı yaptık, bu konuda önümüzde 3 seçenek vardı.

1. Yarışma yapacaktık,
2. Sipariş verecektik 4-5 kişiye,
3. 1 kişiye sipariş verecektik.

Ama ekonomik olanaklarımız çok sınırlıydı, en az harcamayı yapmak zorundaydık, o zamanki parayla 150-200 milyonluk bir ödül problemi getireceği söylendi yarışmanın. Yarışma bize hem zaman kaybettirecekti, hem ekonomik külfet getirecekti. İnsan hakları gibi Türkiye'de çok az insanın okuduğu bir beyannameye heyecan duyulabilen bir olayda yarışmanın çok önemli olmayacağını düşündüm. Ayrıca yarışmalardan vazgeçmek de mümkün değil, ayrıca yarışmacılara şartnamelerle de olsa çok karışmak mümkün değil. Halbuki bu projede karışmak gerekiyordu. Bu projede katılımı gerekiyordu. Bu nedenle yarışma fikri hem ekonomik yönden hem olayın önemi nedeniyle pek ilgi görmedi komisyonunda. O zaman 5-6 kişi sipariş verelim dedik. İzmir genelinde, Türkiye genelinde isimler tarandı. Bihrat Mavitan ismi bize çok sıcak gelmeye başladı. Çünkü ben Bihrat beyi buradaki bir sergisinde tanıdım ve hazırladığı tanıtma broşüründe majestikten ve hergele meydanından söz ediyordu. Demek ki olayın bir de Karşıyaka'lılık boyutu vardı. Yani mimarlık, güzel sanatlar, insan hakları, yöreye özgü espriler, yöreye özgü birikimler katılmıyordu. Bu arkadaşımızın yaptıkları da bizim Karşıyaka'da yapmak istediğimiz genel kent estetiği standardına çok uygun geliyordu. Bu nedenle dedik ki 3-5 sipariş yerine Bihrat Mavitan'la çalışmaya başlayalım. Eğer bu çalışma sonunda aradığımız özellikleri yakalayamazsak vazgeçelim diye düşündük ve kendisine de ilettik bu düşüncemizi buraya geldiğinde. Kendisi ile seanslar grubu yapacağımızı, bu seanslar sonunda bu komisyon kendisinden istediği mesajları alamazsa; istediği, beklediği somut öneriyi alamazsa çalışmadan vazgeçebileceğimizi söyledik ve biz böyle çalışmaya başladık. Bir eksik tamamlanmıştı, bir heykeltıraş-bir ressam, bir Karşıyaka'lı da girmişti konuya. Düşündük ki bu da yetmez. Olay sadece mimari boyutta olmadığı için Türkiye'de ve yurt dışında bu-

lunan, insan hakları konusunda emeği geçenlere mektup gönderdik, yüze yakın mektup gönderdik.

Yurt dışında bulunan, yurt dışında bulunan insan hakları savunucularına, Bahri Savcı, Demir Örs, Yaşar Kemal, Hıfzı Veldet Veli dedeolu'na, İ.H.D. İGenel Başkanına, İ.H.D. Şube Başkanlarına yazı gönderdik. İnsan hakları parkı yaptığımızı, önerilerinizi beklediğimizi söyledik. Gelen yanıtın hepsini Bihrat beye gönderdik. Bu parkı slogandan kurtarmak, halka sevdirmek istiyorduk; önemli olan halkın sevmesiydi. Bihrat bey çalışmalara başladı. Denizden, havadan, apartmanlardan fotoğraflar çekildi ve proje çıktı ortaya. Bunun üzerinde tartışmalar yapıldı. Sayın Mavitan'a alışık olmadığı şekilde müdahale edildi. Fakat o bunları çalışma mükemmel gittiği için makul karşıladı ve proje ortaya çıktı. Maketini hazırlattık, maket bir yıl süre ile sergilendi, broşürler hazırlandı. 10.Aralık.1989'da yani İnsan Hakları gününde temeli atıldı ve 1 yıl içinde bitireceğimizi söyledik. Alan dar olduğu için boyutlarda oynama ihtiyacını duyduk. Biz de çok daha geniş bir ortamda çok daha hoş duracağını, çok daha olumlu olacağını biliyorduk. İmarla ilgili konu bir süre basında tartışıldı. İmar planında burası çocuk oyun alanı, onun yanında da anfi olarak işlenmiş. Ancak biz anıtlarla çocuk oyun alanı arasında yer değişimi yaptık. Karşıyaka yalısının imar planı çok kötü bir planlama örneğidir. İnsan Hakları Parkı Karşıyaka'ya bir zarar veriyse (ki ben vermediği kanısında-

yım) bu zararın 500-1000 misli bir zarar var Karşıyaka imar planında, cep otoparklar tamamen yürüme bandına yapışık vaziyette, 800-900 ağaç yok oluyor.

Basın acaba insan hakları parkı imara aykırımı, yol 3-5 misli genişlerse park ne olacak diye sormaya başladı. Ben bunun doğru olmadığını ne kadar anlatmaya çalıştımsa da inandırıcı olamadım. Planları çıkardım gazetecilere gösterdim gene de park yola gidiyor diye yazdılar. Bu arada bu mekana alışmak zorluğunda olanlar oldukça mesele yaptıkları için park öksüz doğdu. Ama biz gayeye eriştik. Bazı çocukların ben insan hakları parkına gidiyorum, kimilerinin insanlık parkına gidiyorum dediği bu park çıktı ortaya. İnsanlar burada beyannameyi okuyorlar, anfi de şiir dinletileri yapıyorlar, iç bölümde amatör ressamlar çalışıyor. Artık yaşayan bir park burası, amaca ulaşıldı. Şu anda memnunum, Her önünden geçişte ayrı bir keyif alıyorum. O tansiyonun artık düştüğü kanısındayım ve Karşıyaka'nın İnsan Hakları Parkı var ve biz insan hakları ödülünü aldık. 1989 yılı Türkiye'de ilk İnsan Hakları Ödülü Yeşilyurt köylüleri ile birlikte Karşıyaka belediyesine verildi. Biz 365 gün insan haklarını kutluyoruz. Yaşıyoruz. O yüzden gayemize ulaştık. Maliyeti 800 milyon, bunun 50 milyonu proje + maket bedeli olarak ödendi. Bence katılımcılık adına herşey yapıldı, yurt içine yurt dışına mektuplar yazıldı, komisyon kuruldu. Bence olması gereken Oda temsilcileri çağırıldı. Katılımcılık adına herşey yapıldı. □

Bihrat MAVİTAN

Anıtın yapılış aşamaları şöyledir !

Okul arkadaşım Sn.Mimar Şükrü Kocagöz Karşıyaka Belediyesinin yaptıracığı İnsan Hakları Anıtı için beni önerdiğini ve eski bir Karşıyaka'lı olarak bunu kabul edip edemeyeceğimi sorduğunda, ben yarışma açsak daha iyi olmaz mı diye aklımdan geçirmiştim. Fakat Belediye Başkanı Sn.Cihan Türsen toplantılarda, bende kararlı olduklarını belirtmişti. Ben de çocukluğumda denize girdiğim, oynadığım, gezindiğim, akademi tahsilini hayal edip gizlice sigara içtiğim o sahilde bir heykelimin, hele hele insanın en dokunulmaz (keşke hep böyle olsa) haklarının anıtını yapıyor olmak onur vericiydi ve de bir gönül borcu idi.

Toplantılar başladı, istekler belirlendi, ölçüler alındı ve ben bir takım eskizlerle Sn.Mümtaz Soysal, Sn.Zülfü Livaneli, Sn.Munci Kapanı, Sn.Kocagöz, Sn.Kıyat ve Başkan Cihan Türsen'e tasarladıklarımı anlatmaya çalıştım. Bir tanesi üzerine yoğunlaştık. Ortak fikir anıtın bir büyük alanda çağdaş, büyük ve bilgilendirici oluşu üzerine pekişti. Tekrar bir çalışma molası aldım. Eskizlerin üzerinde çalışmalar şimdiki anıtın oluşumunu sağladı. Bir ön maketle tekrar toplandı. Çoğunlukla kabul edilen, son teklif halka Fuarda İnsan Hakları Pavilyonunda sergilenecek bir hale getirildi. Fuarda çeşitli yardımlar da toplandı. Geliştirilen fikirler arasında çocuk hakları ve görmezler alfabetesi (Braille Alf) ile de yazılı bir duvar önerisi devreye girdi. Nitekim uygulandı. Bir küçük değişiklik ile ikinci kütle de kapı durumuna getirildi ve iç yüzlerine bildirge yazıldı. Bu arada Karşıyaka ve İzmir ilkokulları arasında açılan bir resim yarışması ile ilk duvara yapılacak olan resim saptandı.

İlginçtir bu resim ile Dünya İki Zileri Hakları da bir anlamda savunulmuş oldu. Resmin müellifleri Sinem ve Melis Kurultay adlı ikiz kardeşlerdi. Resim olabildiğince aslına sadık kalınarak boyandı. (Not: Duvar resmi çocuklara yaptırılacaktı ama ağır yağmur altında, tente altında kendimiz uyguladık.)

Anıtın mimari uygulamalarını ve kontroldüğünü Şükrü Kocagöz üstlendi. Belediye bütün imkanlarını zorladı. Yağmurun altında, müthiş ağır çalışma şartlarında Belediye çalışanları var güçleri ile anıtın istenilen haftaya yetişmesi için didindiler. Akıl almaz bir birliktelikle, güneşli bir Karşıyaka sabahına yetişti anıtpark. Açılış kurdelesini dikeni tel kesildi ve Sn. Erdal İnönü'nün konuşması ile Anıtpark Karşıyaka'ya hediye edildi.

Birkaç uygulama ve ölçü hatası yapıldı ise de, nedir bu beton yığını denildi ise de, renkli duvarlar için bir bayrağı anımsattığı vurgulandı ise de, Anıt alanı daha önceki haline göre daha bir yaşayan, daha bir anlamlı, daha bir yeşil park haline getirildi. □

Proje grup (heykeltıraş Bihrat Mavitan ve Mimar Şükrü Kocagöz)ün projenin yapılış aşamaları ile ilgili görüşleri ise şöyle:

İnsan Hakları Anıt Parkı

Yer: Karşıyaka Bostanlı yolu üzerinde, (eski 50 metre) Karşıyaka Nikah Dairesinin yanındaki mekana düşünülmekte. Anıt: En yüksek yeri (noktasal) - 15 m. yüksekliğinde renklendirilmiş brüt beton - ve kaynakla bağlanmış çelik levhalar-dan oluşur.

Anıt 3 kitleden oluşmaktadır.

1- Park girişinde solumuzda kalan en alçak dikit: (dilekler duvarı) Perspektifi şaşırtılarak bir küpten oluşmuş bir kitledir. Tercihan beyazdır. (Ön yüzü)

2. Orta kitle beyanname maddeleri: Baş kitlenin perspektifini yakalayarak oluşur.

Yola bakan cephesinde yazı tasarlanmaktadır.

Yazı

A. Saç üzerine saç dekupe edilerek bir levha oluşabilir.

B. Bronz döküm harfler direkt brüt beton duvara ankre edilebilir.

C. Yazıların yükseklerde daha büyük her satırda küçülerek inmesi çok yakından bakıldığında rahat okunmayı sağlayıp bir perspektif kaybını önleyebilir.

3- Büyük kapı kitle : (Hedef)

İlk iki kitlenin perspektif kaçmasını yakalayarak oluşur. Ters "u" formu kapı, geçiş duygusu içindir.

4- Parkın girişinden başlayan (Metal Yol)

Metal yol ortada bir fıskiyeli havuzla başlar. Su çevreden ortaya doğru fıskırarak bir mekan oluşturur. Ve bu su ortası yırtık yolda uzanmaktadır.

5- Metal yol yırtıklı su bitiminde yükselerek uzar ve daralan bir perspektif içinde kapıyı keserek devam eder. 30 hakkı anlatan 30 m. uzunluk düşünülür.

6- Yükselen metal yolun yükseldiği noktadan en uca kadar olan mesafenin ızdışımında uzun havuz oluşur. Uzun havuz kenarsız sahil bantına gelmezden az önce bir nokta devri daim için bir yarıka kaybolur.

• Kişinin kendi hakları kendisi için olduğunca, başkalarınınkine de o kişinin uyması gerektiği kadar katı, net, sert bir duvarmış gibi önü sıra yükselmelidir.

• Bu duvar fikri, hiçbir yorum kaldırmayacak denli, net olan bir formun - bir karenin - boyutlanması ile oluşan küp formuna yaklaşıtır bizi..

• Bir kübün, bir düzlem üstüne dü-

şen gölgesi onun biçimini pekiştirir.

• Ve gölge değişmeye mahkûm bir olgudur. O zaman biz gölgeyi boyutlayıp yerden kaldırırsak ve küb'e katarsak, kendisini oluşturan biçim'e gereken sadakatı da cümlede kullanarak yepyeni bir biçim yakalıyoruz.

• Öz ve biçim akılda tutularak anıttaki duvarlar ve formları böyle oluştu.

• İkinci duvar üçüncü duvardan dışarı çıkmış gibi-boşluğun boyutlanması - birinci duvar ikinci duvarın içinden çıkarsa idi o boyut ve biçimde olurdu gibi...

• Küp kapalı bir biçimdir. Kapı ise küb'ün karşısındakine tanıdığı bir hak-tır. Üçüncü duvarın bir kapı biçimini yakalaması bundandır. Ve bir kapı var ise bir yol zaten vardır.

• Yerde uzanan metal yol'da biçimiy-le ve parlaklığıyla netliği vurgularken, içindeki yırtıklar bu yolda yaşam zorluklarını anlatır ve su ise yaşam yolunun su gibi akmasını diletir bize. Yırtıkların bittiği nokta yavaşça yükselir. Bilinmeyen soyut bir noktaya boşluğa, umud'a uzanan bir perspektifi anlatırcasına yükselip kapıyı geçer ve uzanır, nerede biteceğini kişinin düş gücüne bırakarak.